

Skolans låga status på SiS-hem påverkar eleverns utbildning

De tusen ungdomar som tvångsvårdas varje år ska inte bara behandlas utan också få en utbildning. En ny granskning från Skolinspektionen visar problem med låg undervisningstid och hög frånvaro på skolor som drivs av Statens institutionsstyrelse. Problemet är att skolan inte ses som en del av behandlingen, säger forskaren **David Wästerfors**. TEXT PER LINDAHL

AR BEHANDLINGS-PERSONALEN NEGATIVT inställd till skolan så lyser det igenom, säger läraren **Jelena** och fortsätter: »Alltså, det kan ju bara vara kroppsspråket. Och det kan ju vara attityden: »jamen, försvinn nu till skolan!«

Citatet är hämtat ur **David Wästerfors** bok *Lektioner i motvind* (Egalité, 2014). Han är professor i sociologi vid Lunds universitet och stycket ur hans bok sätter fingret på ett problem som aldrig riktigt har blivit löst, nämligen konflikten mellan skola och behandling på ungdomshem som drivs av **Statens institutionsstyrelse SiS**.

SiS har i uppgift att bedriva tvångsvård och behandling av ungdomar med psykosociala problem, men också se till att ungdomarna får sin grundutbildning.

Och skolans status behöver förbättras på SiS. Det visar rapporten *Skola inom statlig tvångsvård – Kvalitet och kontinuitet i utbildningen vid Statens institutionsstyrelsens särskilda ungdomshem*, som Skolinspektionen publicerade i våras.

– Mycket bygger på att lärarna är fullt backade av institutionen. De har i dag inte samma status som behandlingsassistenter, men skolan och behandlingen är lika viktiga och ska inte hållas åtskilda. Lärarna kan ge eleverna en ljusare framtidssbild och deras samspel med eleverna uppskattas på ett helt annat sätt, säger David Wästerfors.

Han tror att personalens uppfattning om vilka möjligheter ungdomarna har är avgörande. Om skolan skulle ses som en del av behandlingen skulle det höja statusen

Statens institutionsstyrelse behandlar ungdomar med allvarliga psykosociala problem och tar emot ungdomar som har dömts till sluten ungdomsvård.

David Wästerfors är professor i sociologi vid Lunds universitet.

på skolarbetet och göra det svårare att åsidosätta. Men om det däremot ses som konkurrerande med behandlingsprogrammen blir effekten den motsatta.

En förklaring till konflikten ligger i historien. Ungdomshemmen har rötter i »uppfostningsanstalter» med en vad David Wästerfors kallar för styvmoderlig syn på ungdomarna som problembarn.

– Förr tänkte man inte så mycket på det teoretiska. I dag har skolverksamheten byggts ut och blivit bättre, men behandlarnas synvinkel kan vara fortsatt stigmatiserande.

MOA ROSENGREN ÄR 18 år och har under hela sin tonårstid pendlat mellan olika fosterfamiljer, HVB-hem och andra ungdomshem. Under 2018 satt hon på tre olika SiS-hem: först Björkbacken i åtta månader, sedan var hon ute i 13 dagar innan hon hamnade på Råby, och därefter på Brättegården.

– Jag hatar Brättegården, det var det sämsta. Behandlarna visade inte hänsyn, de var våldsamma och kunde trycka upp en mot väggen för småsaker. Det var rent maktmissbruk, behandlarna bara stängde av huvudet när de kom till jobbet och var helt kalla, säger Moa Rosengren.

Hon ser ändå skolan på SiS-hemmen som någonting positivt och tycker att hon alltid har haft bra kontakt med lärarna, men att andra tjejer kunde ha svårt att kommunicera med dem.

– Man måste kunna prata med lärarna annars går det inte. Jag var skolmotiverad, till och med på Brättegården gick skolan bra för mig. Jag klarade av mycket där, det var så små grupper. Utan SiS hade jag aldrig klarat av nian, det har

Aven om Moa Rosengren har avskytt SiS-hemmen har skolgången ändå varit en positiv upplevelse.

varit upp och ner med skolan i hela mitt liv. Gick man inte på lektionerna fick man inte permission, och det finns inte riktigt något annat att göra på SiS så man kan lika gärna gå i skolan.

NICLAS MARBERG ÄR lärare på Brättegårdens ungdomshem i Vänersborg och har i genomsnitt en till fyra elever.

– Skolverksamheten fungerar bra hos oss, vi har en ambitiös rektor och en institutionschef som förstår hur viktig skolan är. Min bild är att med 23 olika rektorer och institutionschefer drivs skolorna inom SiS på väldigt olika sätt, även om de ►

FAKTA

Skolinspektionens synpunkter i korthet

➔ Skolorna varierar mellan hemmen

Utbildningen vid SiS:s skolor brister i likvärdighet. Tillgång till andel behöriga lärare, personal med specialpedagogisk kompetens och studie- och yrkesvägledning skiljer sig åt mellan skolorna. Även hur mycket undervisningstid elever erbjuds på olika institutioner samt utbud av ämnen och kurser på grund- och gymnasienivå varierar.

➔ Elevers skolgång följs inte upp

SiS har i samverkansmodellen för obruten skolgång (SiSam) åtagit sig att följa upp elevernas skolgång efter avslutad placering. Skolgången följs dock inte upp på grund av myndighetsövergripande begränsningar. Myndigheten saknar därmed ett centralt verktyg för att följa upp, utvärdera och utveckla skolverksamhetens kvalitet.

➔ Det pedagogiska perspektivet ska vara i fokus

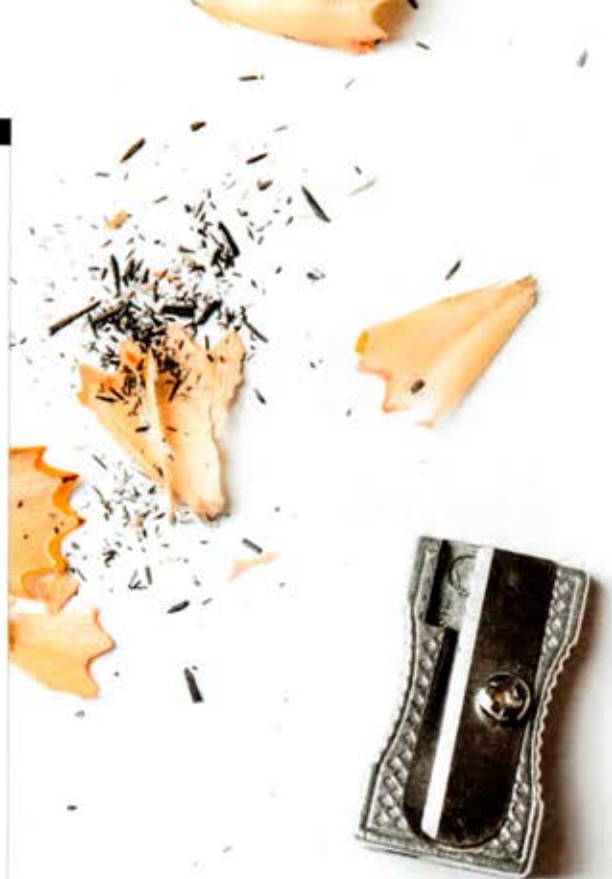
Enligt SiS:s riktlinjer för behandling ska ungdomarnas skolprestationer och anknytning till skolan vara i fokus under hela placeringstiden. Pedagogiken ska grunda sig i en tilltro till varje elevs inneboende förmåga och att alla elever kan lyckas nå sina mål. Lärarna arbetar för att väcka elevernas intresse, stimulera till inlärnin och stärka deras självförtroende.

➔ Skolorna har förbättrats

Ramarna för utbildningen och utbildningens innehåll har förbättrats sedan tidigare inspektioner. Rektorer har anställts på alla skolor, fler lärare har rekryterats och det finns stödfunktioner för skolverksamheten.

Källa: Skolinspektionen

har en huvudman, säger Niclas Marberg.

Han anser att mycket i konflikten handlar om elevernas skolidentitet. Många som kommer till SiS känner motvilja mot skolan och har en känsla av att vara värdelösa.

– Man måste förstå deras svårigheter, med svåra trauman handlar det mest om att lära eleverna goda vanor, som att gå upp på morgonen. Då krävs det extra motivationsarbete, eleverna måste förstå att skolan är för deras skull, att det är ok att misslyckas först. Det finns hela spannet från dem som måste lära sig alfabetet och klockan, till dem som läser matte 2b på gymnasiet, säger Niclas Marberg.

Han var en av dem som intervjuades för Skolinspektionens rapport, som främst hade fokus på sådant som kursplan, timplan, kunskap, närvaro och innehåll.

– Det man samtidigt måste ha i åtanke är att många elever på SiS har börjat gå i skolan efter att inte ha varit i en klassrumssituation på länge – ibland flera år. Jag brinner för färdighetsträning och studieteknik, som att till exempel lära sig hantera en dator. När eleverna är redo att lära sig så ska de vara förberedda och verktygen för att inhämta kunskap vara på plats, säger Niclas Marberg.

Han poängterar att SiS är längst ut på repet, det är sista anhalten när allting annat har

” Man måste jämföra framstegen. Tre lektioner i veckan och sex veckors drogfrihet kan vara rekord för en elev som varit hög konstant sedan hon var 13 år. Det brukar ha skett en jättestor utveckling.

misslyckats, och fungerar inte SiS kan nästa steg vara till exempel en överdos.

– Man måste jämföra framstegen. Tre lektioner i veckan och sex veckors drogfrihet kan vara rekord för en elev som varit hög konstant sedan hon var 13 år. Eleverna gör en enkät om sin skolidentitet både när de kommer till hemmet och sedan när de lämnar, och det brukar ha skett en jättestor utveckling, säger Niclas Marberg.

HANNA ANTONSSON, PROJEKTLEDARE för Skolinspektionens granskning, tror att skolans status kan höjas genom att all personal fokuserar på skolgången för att motivera eleverna. På hem där skolan har en hög status finns en tydlig skolkultur där det också sker ett bra samarbete mellan rektor, institutionschef, avdelningsförestandare och övrig personal.

– Där det samarbetet fungerar är också vår granskning positiv. Vi kan se att det skett en utveckling av SiS:s skolverksamhet om vi jämför med våra tidigare inspektioner, men att det fortfarande finns centrala delar kvar att utveckla. Frånvaron är huvudproblemet, tillsammans med att skolan inte är likvärdig på institutionerna. Bland annat varierar antalet timmar och skolans inriktning, säger Hanna Antonsson.

Hanna Antonsson är projektledare för Skolinspektionens granskning.

Tobias Lundberg är utvecklingsstrateg för SiS:s skolverksamhet.

Tobias Lundberg är utvecklingsstrateg för SiS:s skolverksamhet. Han säger att kritiken från Skolinspektionen har varit hjälpsam och att den visar vad SiS ska fokusera på.

– Att det förekommer att skol- och utbildningsfrämjande praktiker inte i tillräcklig omfattning genomsyrar hela ungdomshemmets arbete finns det kännedom om sedan tidigare. Det är dock en fråga som är mångfacetterad och till stor del handlar det om en blandning av kultur, kunskap och arbetssätt. SiS präglas av en hög grad av expertis och professionalisering, och då ställs stora krav på samverkan och samsyn mellan olika professionskulturer och strukturer. Det finns nog dessvärre inte någon enskild åtgärd som kommer till rätta med denna typ av utvecklingsområde, säger Tobias Lundberg.

Under hösten ska Statens institutionsstyrelse utarbeta en åtgärdsplan som ska ta Skolinspektionens synpunkter i beaktande. ◀

LÄS MER

- ➔ LEKTIONER I MOTVIND: EN SKOLA FÖR UNGA PÅ INSTITUTION *Wästerfors, D - Egalité (2014)*
- ➔ SKOLA INOM STATLIG TVÅNGSVÅRD – KVALITET OCH KONTINUITET I UTBILDNINGEN VID STATENS INSTITUTIONSSTYRELSES SÄRSKILDA UNGDOMSHEM *Skolinspektionen (2020)*